

Cours de tibétain - tib 2 - leçon 48

Le 9 janvier 2025

Exercice de lecture

ལྷ་གུ་དེ་ཡང་བདག་གིས་མ་བྱས། གཞན་གྱིས་མ་བྱས། གཉི་
 གས་མ་བྱས། དབང་ལྷག་གིས་མ་བྱས། ཏུས་གྱིས་མ་བསྐྱར།
 རང་བཞིན་ལས་མ་བྱུང་། རྒྱ་མེད་པ་ལས་ཀྱང་མ་སྐྱེས་ཏེ། འོན་
 ཀྱང་ས་དང་། ལྷ་དང་། མེ་དང་། ལྷང་དང་། ཉམ་མཁའ་དང་།
 ཏུས་གྱི་ཁམས་རྣམས་འདུས་ནས་ས་བོན་འགགས་པ་ན་ལྷ་གུ་
 མངོན་པར་འགྱུར་པར་འགྱུར་ཏེ། དེ་ལྟར་སྤེལ་གྱི་རྟེན་ཅིང་
 འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་རྒྱུན་དང་འབྲེལ་པར་བཟུང་། །

Repère des particules

[ལྷ་གུ་+དེ་+ཡང་] [བདག་+གིས་+མ་བྱས།] [གཞན་+གྱིས་+མ་བྱས།]
 [གཉི་ག་+ས་+མ་བྱས།] [དབང་ལྷག་+གིས་+མ་བྱས།] [ཏུས་+གྱིས་+མ་
 བསྐྱར།] [རང་བཞིན་+ལས་+མ་བྱུང་།] [རྒྱ་མེད་པ་+ལས་+ཀྱང་+མ་སྐྱེས་
 +ཏེ།] [འོན་+ཀྱང་] [ས་དང་། ལྷ་དང་། མེ་དང་། ལྷང་དང་། ཉམ་མཁའ་
 དང་།] [ཏུས་+གྱི་+ཁམས་རྣམས་འདུས་+ནས་] [ས་བོན་འགགས་པ་+ན་]
 [ལྷ་གུ་-མངོན་པར་འགྱུར་པར་འགྱུར་+ཏེ།] [དེ་ལྟར་] [སྤེལ་+གྱི་+རྟེན་
 ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་] [རྒྱུན་+དང་+འབྲེལ་པར་+བཟུང་།] །

Vocabulaire

ལྷ་ལྔ་	pousse, germe
དེ་	cette
ཡང་	aussi
བདག་གིས་	par moi-même
ས་བྱས་	n'a pas été créée
གཞན་གྱིས་	par un autre
གཉི་གས་	par les deux (soi et un autre)
དབང་ལྷུག་གིས་	par le Maître suprême
དུས་ཀྱིས་	par le temps
ས་བརྒྱུར་	n'a pas été transformée
རང་བཞིན་ལས་	par sa propre nature
ས་བྱུང་	n'a pas été créée, n'a pas surgi
རྒྱ་མེད་པ་	en l'absence de causes
ལས་	de, par (particule)
ཡང་	aussi (particule)
ས་སྐྱེས་	n'a pas été engendrée
འོན་ཀྱང་	cependant
ས་	terre
ལྷ་	eau
མེ་	feu
རླུང་	vent
ནམ་མཁའ་	espace
དུས་ཀྱི་ལམས་	les éléments du temps
རྣམས་	tous, ensemble
འདུས་རྣམས་	étant combinés

ས་བོན་	graines
འགགས་པ་	arrêtées, retenues
མུ་ལུ་	pousse, germe
མངོན་པར་	manifestement, en évidence
འགྲུབ་པ་	être accompli
འགྲུར་	devient, résulte
དེ་ལྟར་	ainsi
ཕྱི་རོལ་	phénomènes extérieurs
རྟེན་ཅིང་	en dépendance
འབྲེལ་པ་	être relié
འབྱུང་པ་	apparaître
རྒྱུ་	causes
བརྟེན་	considérer, observer

Extrait de texte, traduction française

L'extrait de texte de cette leçon est la suite de la réponse à la question : “En quoi la production interdépendante extérieure dépend-elle de conditions ?” :

Traduction littérale

ལྷ་གྲུ་དེ་ཡང་བདག་གིས་མ་བྱས།

“Concernant cette pousse (ལྷ་གྲུ), je (བདག) ne pense pas (མི་སེམས་) que moi-même (བདག་གིས་) l’ai créée (མ་བྱས).”

གཞན་གྱིས་མ་བྱས།

“Je ne pense pas (མི་སེམས་) qu’un autre (གཞན) l’ait créée (མ་བྱས).”

གཉི་གས་མ་བྱས།

“Je ne pense pas (མི་སེམས་) que les deux (གཉི་གས་) ensemble l’aient créée (མ་བྱས).”

དབང་ཕྱུག་གིས་མ་བྱས།

“Je ne pense pas (མི་སེམས་) que le Maître suprême (དབང་ཕྱུག) l’ait créée (མ་བྱས).”

དུས་ཀྱིས་མ་བསྐྱར།

“Je ne pense pas (མི་སེམས་) que le temps (དུས) l’ait transformée (མ་བསྐྱར).”

རང་བཞིན་ལས་མ་བྱུང།

“Je ne pense pas (མི་སེམས་) qu’elle soit apparue (མ་བྱུང་) par sa propre nature (རང་བཞིན).”

རྒྱ་མེད་པ་ལས་ཀྱང་མ་སྐྱེས།

“Je ne pense pas (མི་སེམས་) qu’elle soit née (མ་སྐྱེས) en l’absence de causes (རྒྱ་མེད་པ).”

འོན་ཀྱང་ས་དང།

“Cependant (འོན་ཀྱང), la terre (ས་)...”

ལྷ་དང།

“... l’eau (ལྷ)...”

མེ་དང།

“... le feu (མེ)...”

རྒྱུད་དང།

“... le vent (རྒྱུད)...”

ནམ་མཁའ་དང།

“... et l’espace (ནམ་མཁའ་)...”

དུས་ཀྱི་ཁམས་རྣམས་འདུས་ནས།

“... combinés (འདུས་) avec les éléments (ཁམས་) du temps (དུས་).”

ས་བོན་འགགས་པ་ན།

“Lorsque les graines (ས་བོན་) sont retenues (ou arrêtées, འགགས་པ་)...”

སྐྱ་གུ་མངོན་པར་འགྲུབ་པར་འགྱུར་ཏེ།

“... cela conduit (འགྱུར་) à l’accomplissement (མངོན་པར་འགྲུབ་པ་) des pousses (སྐྱ་གུ་).”

དེ་ལྟར།

“Ainsi (དེ་ལྟར་)...”

ཕྱི་རོལ་གྱི་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ།

“... les phénomènes extérieurs (ཕྱི་རོལ་) apparaissent (འབྱུང་བ་) en dépendance (རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པ་).”

རྐྱེན་དང་འབྲེལ་པར་བལྟོ།

“Cela doit être considéré (བལྟོ) comme lié (འབྲེལ་པ་) aux causes (རྐྱེན་).”

Traduction littéraire¹

སྐྱ་གུ་དེ་ཡང་བདག་གིས་མ་བྱས། གཞན་གྱིས་མ་བྱས། གཉི་གས་མ་བྱས། དབང་ཕྱུག་གིས་མ་བྱས། དུས་ཀྱིས་མ་བསྐྱུར། རང་བཞིན་ལས་མ་བྱུང་། རྐྱེན་མེད་པ་ལས་ཀྱང་མ་སྐྱེས་ཏེ།

Quant à la pousse སྐྱ་གུ་དེ་ཡང་, elle n’est pas produite d’elle-même བདག་གིས་མ་བྱས་, elle n’est pas produite à partir de quelque chose d’autre གཞན་གྱིས་མ་བྱས་, elle n’est pas le produit des deux གཉི་གས་མ་བྱས་ à la fois, elle n’est pas produite par un Seigneur tout puissant དབང་ཕྱུག་གིས་མ་བྱས་, elle n’est pas transformée par le temps དུས་ཀྱིས་མ་བསྐྱུར་ seulement, elle n’est pas produite spontanément རང་བཞིན་ལས་མ་བྱུང་, elle n’est pas davantage produite sans cause རྐྱེན་མེད་པ་.

འོན་ཀྱང་ས་དང་། རྩ་དང་། མེ་དང་། རླུང་དང་། རྣམ་མཁའ་དང་། དུས་ཀྱི་ཁམས་རྣམས་འདུས་ནས་ས་བོན་འགགས་པ་ན་སྐྱ་གུ་མངོན་པར་འགྲུབ་པར་འགྱུར་ཏེ། དེ་ལྟར་ཕྱི་རོལ་གྱི་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་རྐྱེན་དང་འབྲེལ་པར་བལྟོ། །

Et cependant, c’est grâce à la combinaison འདུས་ de la terre ས་, de l’eau རྩ་, du feu མེ་, de l’air རླུང་, de l’espace རྣམ་མཁའ་ et du temps དུས་ que la pousse viendra à exister མངོན་པར་འགྲུབ་པར་འགྱུར་ lors de la cessation འགགས་པ་ de la graine. C’est ainsi que la production interdépendante extérieure ཕྱི་རོལ་གྱི་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་ dépend de conditions རྐྱེན་དང་འབྲེལ་པ་.

¹ Philippe Cornu